

En İyi Hediye KİTAP

Necati SUNGUR*

Bir ülkenin bilimsel ve kültür hayatı, yıllık ürettiği kitaplarda yansır ve aynı zamanda kalkınma düzeyini de gösterir. Kitabı insanlarımızın günlük yaşamının bir parçası, refah ve mutluluğunun, topyekûn kalkınmanın bir aracı haline getirmek zorunluluğu vardır.

Toplumumuzun bilgi ve kitaba, kitabın ve bilginin ise toplumumuza egemen kılınabilmesi, insanlarımızın günlük hayatta onunla içiçe yaşaması ve bütünleşmesi ile mümkündür. Oysa yıllık kitap üretim ve tüketimimize bakıldığında, istenen düzeye ulaşamadığımız görülmektedir. Bu durum, kitapçılık sektörünün gelişmemesi ve Türk insanının okuma zevk ve alışkanlığı edinememiş olmasının hem sebebi, hem de sonucudur.

KİTABIN TARİHÇESİ

"Bir konu veya bilgi alanı üzerine ya da belirli bir amaç için yazılmış veya basılmış kâğıtların bir araya getirilmiş ciltli yahut ciltsiz şekli, bilgiyi yazılı olarak başkalarına nakletmek, aktarmak için bulunmuş vasıta" şeklinde tanımlayabileceğimiz kitap, gerçekten bilginin insanlar arasında yayılmasında birinci planda yer alan vasıttır. Kitap, bu bakımdan insanlığın kâğıttan hafızasıdır.

Tarihi gelişimi içinde bir kitabı meydana getiren başlıca iki unsurdan bahsedilebilir. Bunlardan birincisi muhteva, ikincisi de muhtevayı madde olarak tesbit eden kısımdır. Özellikle geçmişte kitabın maddesini meydana getiren elemanların temini ve kullanım güçlükleri dolayısıyla sadece muhteva unsurundan ibaret, ezberlenen ve sözlü olarak nesilden nesile intikal eden kitapların varlığı bilinmektedir.

Ancak devamlı surette araştırmak ve kendini yenilemek durumunda olan insan "yazı malzemesi" diyebileceğimiz unsurları bularak ve geliştirerek kitap kavramına yeni boyutlar kazandırmıştır. Önceleri düz yüzeyli taş parçaları, kemik parçaları, ağaç kabukları gibi tabii olan yazı malzemeleri kullanılmış; ancak, yazı faaliyetinin artması, "üzerine yazılan" yeni maddelerin aranmasına yol açmıştır. Bunlar arasında tahta, hayvan postlarının iç tarafları sayılabilir. "Kendisi ile yazılan" maddelerin ilk örneklerinden biri ise "kan" dir. Bunun bir anane olarak toplum içinde devamını, kurban kanından bilhassa ço-



culkların alınma parmakla işaret konulması şeklinde günümüzde de görüyoruz. Böylece "kendisi ile yazılan" malzemenin ilk örneğini de "parmak" oluşturmaktadır. Bu arada çeşitli zorluklar nedeniyle üzerine yazılan yeni malzemelerin aranmasına devam edilmiştir. Bu arayış sonunda Mısır'da kullanılmaya başlanan *papirus*, kitabın gelişmesinde çok önemli bir yer işgal eder. Saplarından hazırlanan şeritler dokunarak yüzeyler oluşturulur, bunlar bir özel mayi ile muamele edilerek yapıştırılır ve üzerine yazılmaya hazır hale getirilirdi. Yazılı parçalar birbirlerine yapıştırılarak uzar, bunlar bir sopaya raptedilerek sarılıp rulo haline getirilirdi. Papirüsten yapılan ilk kitaplar böyle rulo halindedir. Meşhur İskenderiye Kütüphanesi bu kitaplardan oluşmuştur.

Daha sonra Anadolu'da, o devrin kültür merkezlerinden biri olan Bergama'da "parşömen" in kullanıldığını görüyoruz. Koyun derisinin işlenmesi neticesinde elde edilen parşömenin iki yüzü de kullanıldığı gibi, katlanmaya da müsaitti. Böylece papirüsten yapılan rulo kitaplar yerine, parşömeden yapılan daha kullanışlı kitaplar oluştu. Bu dönem, kâğıdın bulunması ile sona erecektir.

Halen devam etmekte olan kâğıt devri, kitapta sanat unsurlarının ve bu arada ciltliliğin ortaya çıkıp gelişmesine zemin hazırlamıştır. Kâğıt devrinde, kitap imalinde en mühim merhale baskı tekniğinin bulunuşu ile gerçekleşmiştir. Bu arada basma kitaplar yanında el yazma kitapların imali de devam etmiştir. Bugün için yazma kitap bir merak ve sanat gayreti ile vücut bulabilmektedir; kitap denildiğinde akla basma kitap gelmektedir. Kitaba bağlı sanat faaliyetlerinin bir diğeri de kaligrafi (hat) dir. Bunun yanında kitaplarda tezyini sanatların da yer aldığı görülür (tezhib, minyatür vs.).

Bugün kütüphanelerin asıl materyalini teşkil eden kitap için uluslararası standart bir tarif yoktur.

* Bilim ve Teknik Dergisi Araştırma Asistanı

Ancak UNESCO, kitabı süreli yayınlardan ayıran evrensel bir istatistikî tanımı teklif etmiştir: "Süreli olmayan 48 veya daha fazla sayfalı yayınlardır". Türkiye UNESCO'nun tesbit ettiği bu hususu dikkate almamış ve bir yapraklık, iki sahifelik metni de kitap kabul ederek, buna göre işleme tabi tutmuştur.

KİTAP VE TOPLUM

Medeniyetin Bir Parçası Olarak Kitap

Kitap, bir medeniyet ölçüsüdür. Bir ülkede basılan kitapların muhtevası, türleri, baskı tekniği ve adedi, kitap dağıtım sistemi ve satış miktarı o ülkenin uygarlık düzeyini belirler.

Kitap, evrensel medeniyetin bir parçasıdır. Öyle bir parça ki, bizi hemen hemen beş bin yıl evveline, Mısır'ın papirüsüne, Asuri ve Keldanilerin alçıdan yapılmış tabletlerine, Anadolu'nun parşömenine ve milattan 213 yıl evvel kâğıdın Çin'de keşfedildiği günlere, o medeniyetlere götürür. 15. yüzyılda Gutenberg'in matbaayı kurmak ve kitap basmak için son kuruşunu harcaıyıp borca girmesine, sonra da kurduğu o matbaayı alacakısına terketmesine kadar herşey, tarihin genel yapısı içindedir. Ne var ki kitap artık doğmuş, yazı teksir edilmiş ve elden ele dolaştığı gibi kütüphanelerde de okumak isteyenlerin emrine verilmiştir.

Kitap medeniyetin, dolayısıyla fikrin gelişmesine hizmet ettiği gibi, medeniyet ve sanat da bilgilerin kâğıt üzerine tespit edilerek gelecek nesillere kalmasına ve hayâl gücünün zorlanarak kültürün gelişmesine hizmet etmiş ve böylece bugüne kadar gelinmiştir.

Bilim ve Kültür Hayatının Yansıtıcısı Olarak Kitap

Ekonomik ve teknik olarak kalkınmanın temelinde genel kültürün, kültürün temelinde de kitabın yer aldığını inkâr edemeyiz.

Bir ülkede kitap çok satılıyor, çok okunuyorsa, o ülkedeki insanlar arasında fikir dolaşımının zengin ve renkli olduğuna kesinlikle hükmedebiliriz. Kitap sessiz bir fabrikadır; fikri ve fikir sahibini gürültü etmeden yüceltir ve tanıtır. Kitap, aynı zamanda bir nakliye aracıdır. Lokomotiflerin gürültüsünü, otomobillerin egzoz seslerini çıkarmadan dünü yanna bağlar. Fikri yaygınlaştırır; insanları sessiz tartışmalarla belirli aşamalara götürür. Kitap iyiyi, güzeli, doğruyu arayan düşüncenin olabildiğine genişleyen, formudur. Kamuoyunu dar çevre ve çerçevelerden kurarır; her evin içine, her odaya, kitaplıklara, yatakların başucuna kadar gider ve fikirleri yayar. Özetle toplumun bilgi ve kitaba, kitabın ve bilginin ise top-

luma egemen kılınabilmesi, insanların günlük hayatta onunla içiçe yaşaması, bütünleşmesi ile mümkündür.

KİTABIN HAYATIMIZDAKİ YERİ

Kitap Okuma

Okuma, sadece bilgi edinme işi değildir. İnsanı bütünüyle, hem kişisel hem de toplumsal yönden etkileyen bir deneydir. Okuyucu bir tüketicidir ve her tüketici gibi bazen aklını dinler, bazen de zevkini takip eder.

Kitap almanın her zaman okuma anlamına gelmediğini biliyoruz. Bir tüketicinin okuma niyeti olmadan kitap satın alması mümkündür. Zenginlik, kültür veya zevk inceliğinin işareti olarak "gösteriş" yapmak için kitap satın alınması, belli bir koleksiyonun kitaplarının alışkanlıkla alınması, bir davaya veya bir kişiye duyulan bağlılıktan dolayı kitap satın alınması, güzel şeylerden hoşlanıldığı için kitabın alınması buna örnektir (Bu durumda kitap, cildi, baskısı veya resimleri için değerlendirilir; kitap artık bir eşyadır).

Bilgi edinmek, belge toplamak için veya mesleki amaçlarla da kitap okunur. Bir edebiyat kitabı bazen okuma zevkinin uzantısı olarak, bazen de uyku getirici veya düşüncelerden kurtarıcı ilaç olarak kullanılabilir. Bazı kitaplar hafızayı ve zihin faaliyetlerini geliştirmek için okunur. Polisiye romanlar okuyuculara bulmaca çözmeye etkisi yapar.

Ancak, "Kat ekmek kat ekmek/içi dolu bal ekmek" diyen halk bilmece kitabı ekmekle bir tutsa da, ülkemizde okumuşlarımız ve eğitimcilerimiz henüz bu anlayışa eriştiğini gözlemek güçtür. Yetişenler düşünmeye, sormaya, araştırmaya yöneltilmemektedir. Hazır bilgi aktarmacılığı, okuma ihtiyacı duyurmadığı, beğeni ve düşünce eğitimi sağlayamadığı gibi kitaptan soğutucu olmaktadır. Okullarını bitiren kimi bezginler, ders kitaplarını satmakta veya yakmakta; yaşamı boyunca kitap açmayan, kendilerini yenilemeyen okuyanlara iyi gözle bakmayan "diplomalılar" yetişmektedir.

Ülkemiz bunca okula, üniversiteye karşın kişi başına en az basılı kâğıt düşen ülkeler arasında olduğuna göre, gizli bilgisizlik oldukça yaygın demektir.

Durmadan gelişen, değişen bir dünyada yaşıyoruz. Yeni buluşları, bilgileri izleyebilmek için kitabı ekmek gibi, su gibi, hava gibi önemsememiz gerekiyor. Sağlıklı okuma alışkanlığı edinme, okulda ve okul sonrasında başarının ilk şartıdır.

Eğitim kurumlarının amacı, elbet insanlığın ve

Cahil kimsenin yanında kitap gibi sessiz ol.

Mevlânâ

kişiliklerin kurulmasına yardımcı olmaktadır. "Biz kitapları çoktan bitirdik" sonucunu kazandıracak okul anlayışı bunu başaramaz. Eğitim kurumları gelişen şartlara ayak uydurur, yetişenleri incelemeye, araştırmaya, kendilerini aşmaya yönelirse, laboratuvarlar ve okul kitaplıkları derslikten daha etkin duruma gelirse, kitabı sevmenin, kitabı ekmekle, suyla, havayla bir tutmanın ortamı da bir oranda hazırlanmış olur.

Kişi başına düşen basılı kâğıt oranının uygarlığın ölçüsü sayıldığı dünyamızda toplum olarak durumumuzu gözden geçirmemiz gerekmektedir. Evleri, okulları, çevreleri kitaplıksız, "Biz kitapları çoktan okuyup bitirdik", "Bırak romanı momanı da derslerine çalış" anlayışının yaygın olduğu bir ortamda öğretmenin işi zordur. Ancak, öğretmenliğin bir sanat olduğunu bilen, çocuğu tanıyan, yayınları izleyen, öğretim yöntemlerini ustalıkla uygulayan öğretmen, duygusal, fikri ve sosyal gelişmenin önemli uyarı kaynağı olan kitabı en doyurucu besin kaynağı durumuna getirebilir.

Özette denebilir ki, bedensel ve ruhsal gelişimin sağlıklı olmasında, düşünme ve duyarlılığın gelişmesinde, kişiliğin, insanlığın kurulmasında en önemli etken kitaptır, okuma alışkanlığı edinmektir.

Kitap ve Zaman

Kitapların büyük bir hülyası vardır: Zamanın elinden tutmak. Her kitap içinde doğduğu zamanın, sonra da gelecek zamanların çocuğu olmak ister; söylesin veya söylemesin her kitap, zamanının elinden tutmak ateşleriyle yanar tutuşur. Her yazılı şey zamanının, gelecek zamanların elinden eteğinden tutma arzusundadır. Fakat bir zaman sonra, sadece uzmanların elinden geçmek şansına sahip olmayı zamanın elinden tutmak kabul edemeyiz. Bu açıdan zamanın elinden tutabilen kitap, gelecek zamanları da kucaklama gücüne sahip olan ve bir harfi bile değişmemiş olan kitaptır.

Tarihte yükselme çağları, zamanın kitapla, insanın da zamanla dolduğu, yoğunlaştığı çağlardır. Kitapla zaman, zamanla insan birbirinden uzaklaşmış ve kendi başlarına yaşar olmuşlarsa, bir dağılma ve çözülmenin bütün şartları doğmuş demektir.

İnsanın işi, zamanı kitapla konuşturmak olmalıdır. Kitap, zaman ve insan arasındaki ilgi istenilen düzeyde olunca, bundan fıskıracak düzen toplum hayatında canlanışın düzeni olacak, bilgi ve beceri toplumu olma yolunda en önemli adım atılmış olacaktır.

İyi Kitap, Dost Kitap

İyi kitap nedir? İyi kitap ile kastedilen anlam açığa kavuşmadıkça bu soruya kesin bir cevap verilemez. Kitaba bakış açısı, onun mahiyeti hakkında da değişik görüşler getirir.

Bir yayımcı için iyi kitap, herhalde satışı yüksek

Dünyada hiçbir dost, insana kitaptan daha yakın değildir. Sıkıntımızı unutmak, donuk hayatımıza biraz renk katmak, biraz ışık vermek, daracık dünyamızda bulamadığımız şeyleri yaşamak için, tek çaremiz kitaplara sarılmaktır.

olan kitaptır. Onun için kitap bir ticaret metaından ibarettir. Yıllarca göz nuru dökülerek, ince eleyip sık dokuyarak kaleme alınmış bir kitap, eğer kitlelerin tüketim pazarlarında yatırımı süratle ve yüksek kârlara dönüştüremiyorsa "iyi bir kitap" değildir. Burada "iyi" kelimesinin yerini rahatlıkla "ekonomik" veya "kâr getirici" kelimeleri alabilir.

Bir pedagog veya bir neslin yetişmesinden sorumlu olan kişiler ise iyi kitabı, yetişme yaşlarındaki çocuklara millî ve insanlık değerleri veren kitap diye tarif edebilirler.

Yetişkinler kendi zevklerine kavuşmuş oldukları için onlar bakımından "iyi kitap" seçimi, sadece kendi tercihlerine kalmıştır. Fakat çocukların ve yetişme çağında olanların ellerine verilecek "iyi kitap", eğitimcileri düşündürmesi gereken en önemli meselelerden biridir. Çocuklar, yaş gruplarına göre kendilerini hayata hazırlayacak kitapları okumalıdır.

Modern ailede masalcı ninenin yerini televizyon almıştır ve onun tesiri bugün kitaptan da önemlidir. Fakat o programların geçip gitmesine karşılık, kitap kâlicidir; okuyucusunu sabırla bekler; bu yüzden de tesiri ani olmayan çok süreklidir.

İyi kitap, eğitimcilerin ve annelerle babaların tarafına muhtaçtır. Nasıl bir çocuk yetiştirilmek isteniyorsa, seçecekleri kitap da ona göre olacaktır.

Dost kitaba gelince, insan hayatında dostlukların önemli bir yeri vardır. Dostlukların temelinde çoğunlukla sevgi ve huzur yatar. Ancak bu dostluklar, gerçek ve riyasız olanlardır. Dostluklar insanın mânevî dayanağı, eksilmeyen bir güvence kaynağıdır. İnsanın gerçek dostları arasında iyi, güzel ve doğru kitabın seçkin bir yeri bulunmaktadır.

Dünyada hiçbir dost, insana kitaptan daha yakın değildir. Sıkıntımızı unutmak, donuk hayatımıza biraz renk katmak, biraz ışık vermek, daracık dünyamızda bulamadığımız şeyleri yaşamak için, tek çaremiz kitaplara sarılmaktır. Şu dünyadan kitap yok olursa yaşamak ne kadar güçleşir, çekilmez bir ağırlık olurdu. Romancı ve şair için yazmak nasıl dayanılmaz bir ihtiyaçsa, okur için de yazılanları okumak, öyledir. En kötümser zamanlarımızda yardıma koşan onlardır.

Dünyamızı nasıl insansız düşünemeysek, insanı da kitapsız düşünemeyiz. Onların arasına serpiştire-

rilen notlar, altları çizilen satırlar ya da unutulmuş kuru bir çiçek, kitapların biraz da "biz" olduğunu göstermez mi? Gençlerin yeni, yaşlıların da daha çok eski kitaplara düşkünlükleri, belki de birincilerin umdu, ikincilerin de hatıraları çağrıştırmalarından ileri geliyor.

Kitaplarla dostluk küçük yaşlarda kurulduğunda, insan büyüdükçe ve yaşlandıkça bu dostluktan kopamayacak, ayrılmayacak bir hale gelir. Bu dostluğun bir hoş yanı da sitemsiz oluşudur. Dost kitabı okumaya başlar da bir zaman bir köşede bırakır, başka kitaba ya da başka işlere dalarsınız. İlk dost kitabınızı bir köşede aylarca, yıllarca unutursunuz. Sonra bir gün elinizi uzatır, alıp açarsınız, ne bir sitem, ne bir serzeniş; sanki birkaç dakika önce ayrılmışçasına ya da yıllarca süren bir hasretle sizi, o kendine has dost sıcaklığıyla sarverir. Kitap, okuyucusundan belki arada bir tozunun alınmasından başka bir şey beklemeyen, alan değil, daima veren bir dosttur.

EN İYİ HEDİYE KİTAPTIR

Ecdadımızın en güzel geleneklerinden biri de kitap bağı ve hediyesidir. Eskiden okullara, camilere, medreselere ve kütüphanelere yapılan kitap bağışları, buralarda zengin koleksiyonların oluşmasına sebep olmuştur. Bazı kitapseverler bu konuda daha da ileri giderek sahip oldukları koleksiyonlar için bir de kütüphane yaptırıp, bunu millete hediye etmişlerdir.

Her yıl mart ayının son haftası, ülkemizde "Kütüphane Haftası" olarak kullanılıyor. 23 yıldan beri güzel bir gelenek halinde tekrarlanan kütüphane haftalarının 24'üncüsü bu yıl 28 Mart - 3 Nisan tarihleri arasında kutlandı. Bu münasebetle Kültür ve Turizm Bakanı Sayın M.Tınaz Titiz "En İyi Hediye Kitaptır" sloganıyla yurt çapında bir kampanya başlattı. Sayın Bakan, bu konuda şunları söylüyor: "Ülkemizde çeşitli vesilelerle (doğum günü, yılbaşı, bayram günleri, ziyaretler, başarı ve önemli günler, haftalar vb.) kitap hediye edilmesi geleneği eski ve köklü olmasına rağmen, bu anlamlı gelenek yeterince yaygınlaşmamıştır. İçinde bulunduğumuz bilgi çağındaki insanlar için, her türlü teknolojik iletişim ve bilgi araçlarına rağmen, kitap hâlâ ulaşılması elzem bir ilgi ve bilgi kaynağı olmaya devam etmektedir, bundan sonra da edecektir.

28 Mart - 3 Nisan 1988 tarihleri arasında kutlanan XXIV. Kütüphane Haftası münasebetiyle okumak, araştırmak, kendisini yetiştirmek, bilgi üretmek ve mutlu olmak için kitaba ulaşmaya çalışan milyon-

ların varlığı bilincinden hareket eden Bakanlığımız, "EN İYİ HEDİYE KİTAPTIR" adıyla yurt çapında devamlı bir kitap hediye kampanyasını başlatmıştır".

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, toplumu muza okuma alışkanlığının kazandırılması, okumayı yaygınlaştırılması ve kitapçılık sektörüne hareket kazandırılması amacıyla başlatılan bu kampanyanın hedefine ulaşması için, herkesin, sevdiklerinden herhangi birine, onların özel ve anlamlı günlerinde yılda bir kitap da olsa hediye etmesi öngörülmüştür.

Bakanlık tarafından, kampanyanın yurt sathında en geniş şekilde duyurularak katılımın artırılması için bir anket çalışmasına başlanmıştır. Anket neticesinde kampanyayı destekleyecek Türkiye çapındaki kitapçıların, dağıtımçıların, basın ve yayın organlarının ve meslek kuruluşlarının isim ve adresleri, bir katalogta toplanacak ve ilgili yerlere dağıtılacaktır.

Ayrıca kampanya ile ilgili yeteri kadar afiş ve üzerinde "Bu kitabevinde KİTAP ÇEKİ kabul edilir" ibaresi bulunan bir de "çıkartma" bastırılmıştır. Bu afiş ve çıkartmalar yurdun her köşesine dağıtılmış ve bu konuda ilgili makamlara talimat gönderilerek, herkesin kolayca görebilecekleri yerlere asılarak değerlendirilmesi istenmiş ve kampanyanın desteklenmesi ve geniş halk kitlelerine duyurulabilmesi bakımından gerekli tedbirlerin alınması istenilmiştir.

Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından başta Cumhurbaşkanlığı olmak üzere, resmî bir yazı ile durum, TBMM Başkanlığı, Yargı Organları, Başbakanlık, G.K.Başkanlığı, Bakanlıklar, YÖK, TRT, PTT ile basın ve yayın organlarına iletilerek, kampanyanın amacına ulaşması için yardım ve destek talebinde bulunulmuştur. Bu arada dergi ve gazetelerin yazı işleri müdürleri ile bunların köşe yazarlarına çağrıda bulunularak, "Toplumumuzda bireylerin, sürekli okuyan, düşünen, irdeleyen, kendisini yenileyip günlük hayatlarında başanlı ve mutlu insanlardan oluşmasına yönelik bu millî davanın halinde, herkesin üzerine düşeni yapmasının bir vatan borcu olduğu" vurgulanmıştır.

Yapılan çalışmaların genişliği ve etkinliği sebebiyle "En İyi Hediye Kitaptır" kampanyasına, kültür konusunda, bugüne kadar yapılanlar arasında, geniş kitleleri bu derece yakından ilgilendiren en büyük ve en etkili kampanya gözü ile bakılmaktadır. Kampanyanın, toplumumuzun bir bilgi ve beceri toplumu haline gelmesi yolunda hedefine ulaşması en büyük temennimizdir. □

Yeryüzünde kitaptan daha kıymetli bir dost yoktur. Kitapla dostluk kurmasını bilenler, ömürleri boyunca yalnızlık hissi duymadıkları gibi, can sıkıntısı denilen ruh darlığı olayı ile de karşılaşmazlar.